

**Wyższa Szkoła Kultury Społecznej i Medialnej
w Toruniu**

Studia podyplomowe

Kierunek: Polityka gospodarcza, finanse i bankowość

Sylwia Jankowska

Nr albumu: 2133P

**Istota i wymiar
przestępczości gospodarczej
z perspektywy Policji
w Polsce**

Praca dyplomowa
napisana pod kierunkiem
dr Doroty Żuchowskiej

Toruń 2021

Spis treści

Wstęp	3
Rozdział 1. Przestępczość gospodarcza- charakterystyka zjawiska.....	5
1.1. Definicja zjawiska przestępczości gospodarczej.....	5
1.2. Cechy przestępczości gospodarczej.....	6
1.3. Podział rodzajowy przestępczości gospodarczej.....	8
Rozdział 2. Wybrane obszary przestępczości gospodarczej- mechanizmy przestępcze.....	11
2.1. Przestępczość na rynku bankowym	11
2.2. Przestępczość na szkodę interesów finansowych Unii Europejskiej	13
2.3. Przestępstwa prania pieniędzy.....	15
Rozdział 3. Zwalczanie przestępczości gospodarczej przez Policję	18
3.1. Regulacje prawne określające zadania Policji w zakresie przeciwdziałania i zwalczania przestępczości gospodarczej	18
3.2. Zadania pionu do walki z przestępczością gospodarczą	20
3.3. Rozmiar przestępczości gospodarczej w Polsce.....	22
Zakończenie	28
Bibliografia	30
Spis tabel i wykresów.....	32

Wstęp

Przestępczość gospodarcza zwana potocznie przestępczością „białych kołnierzyków” z roku na rok przybiera na sile oraz ulega ciągłym zmianom dostosowując się do sytuacji społeczno-politycznej, ekonomicznej oraz rozwoju technologicznego.

Zapobieganie i zwalczanie przestępczości gospodarczej stanowi swojego rodzaju wyzwanie dla służb oraz instytucji zajmujących się walką z tym zjawiskiem, w tym Policji. Wynika to z charakteru tych przestępstw, które cechują się wysoką zmiennością, ze względu na to, że ich sprawcy w bardzo krótkim czasie dostosowują się do zmieniających się warunków ekonomicznych oraz prawnych, dużą wielkością strat powodowanych przez te przestępstwa, złożonym mechanizmem ich popełniania, tworzeniem pozorów legalności działalności przez sprawcę, międzynarodowym charakterem niektórych przestępstw, jak też wieloaspektowością tej przestępczości.

Przedmiotem badań niniejszej pracy były uwarunkowania prawne, organizacyjne i systemowe oraz doświadczenia praktyczne wynikające z roli Policji w systemie zwalczania przestępczości gospodarczej.

Natomiast głównym celem pracy pt. „Istota i wymiar przestępczości gospodarczej z perspektywy Policji w Polsce” jest przedstawienie zjawiska przestępczości gospodarczej, opisanie mechanizmów popełniania tego rodzaju przestępstw oraz wskazanie zadań Policji w jej zwalczaniu.

Osiągnięcie wskazanych powyżej celów pracy wymagało odwołania się do naukowych metod i narzędzi badawczych. Etapem wyjściowym były badania teoretyczne, których użyto we wszystkich etapach pracy. Przy ich użyciu uporządkowano wiedzę oraz stworzyły one podstawy do przeprowadzenia badań empirycznych. Jako metody teoretyczne zastosowano analizę oraz wnioskowanie. Metoda analizy wykorzystana została głównie przy badaniu literatury, do zebrania informacji z zakresu przestępczości gospodarczej. Analiza instytucjonalno-prawna, posłużyła do analizy uregulowań formalno-prawnych funkcjonowania Policji oraz przepisów dotyczących roli tej formacji w przeciwdziałaniu oraz zwalczaniu przestępczości gospodarczej. We wszystkich etapach procesu badawczego, w szczególności w rozważaniach końcowych stosowano także wnioskowanie.

W pracy wykorzystano dane empiryczne w postaci danych statystycznych o przestępczości przetwarzanych w Systemie Analitycznym Policji, które posłużyły do przedstawienia zjawiska przestępczości gospodarczej w przedziale czasowym 2017-2020.

Zasadnicza część pracy składa się z trzech rozdziałów.

W pierwszym rozdziale przedstawiono ewolucję pojęcia przestępczości gospodarczej. Następnie opisano cechy charakterystyczne tego rodzaju przestępczości oraz przedstawiono rodzaje przestępstw gospodarczych.

W rozdziale drugim scharakteryzowano trzy wybrane obszary przestępczości gospodarczej, a mianowicie przestępczość na rynku bankowym, na szkodę interesów finansowych Unii Europejskiej oraz prania brudnych pieniędzy, poprzez wskazanie mechanizmów popełniania tych przestępstw patrząc z perspektywy funkcjonariuszy Policji.

W rozdziale trzecim przedstawiono podstawy prawne zwalczania przestępczości gospodarczej przez Policję, scharakteryzowano zadania komórek zajmujących się zwalczaniem tego rodzaju przestępczości oraz przedstawiono skalę przestępczości gospodarczej jako całości zjawiska w latach 2017 – 2020 oraz skalę przestępczości w obszarze przestępstw na szkodę interesów finansowych Unii Europejskiej, przestępstwa prania pieniędzy, przestępstw bankowych oraz podatkowych.

Literatura w oparciu o którą przygotowano niniejszą pracę obejmuje pozycje książkowe z zakresu prawa karnego gospodarczego, kryminologii, przestępczości gospodarczej oraz systemów jej zwalczania. Posłużono się także wewnętrznymi aktami prawnymi Policji, polskimi aktami prawnymi oraz aktami prawnymi Unii Europejskiej w granicach określonych tematem pracy.

Rozdział 1. Przestępczość gospodarcza- charakterystyka zjawiska

1.1. Definicja zjawiska przestępczości gospodarczej

Pojęcie przestępstwa gospodarczego, przestępczości gospodarczej funkcjonuje na świecie dopiero od lat 30 XX wieku, pomimo, iż ten rodzaj przestępczości towarzyszył człowiekowi od czasów starożytnych, gdy zaczęły kształtować się stosunki społeczno-gospodarcze. W latach 30 XX wieku równocześnie kształtowały się dwie koncepcje przestępczości gospodarczej, konkurencyjne w stosunku do siebie, jedna w anglosaskim, druga w kontynentalnym systemie prawnym. Twórcą koncepcji anglosaskiej (podmiotowej), która interesowała się cechami sprawcy był amerykański kryminolog Edwin Sutherland. Łączy się ona nierozdzielnie z pojęciem „przestępczości białych kołnierzyków”, a oznacza przestępstwa popełniane przez osoby z wysokim statusem społecznym, zawodowym¹. Za twórcę koncepcji przestępstwa gospodarczego w prawie kontynentalnym, która akcent kładła na charakter czynu przestępczego (podejście przedmiotowe) uważa się Curta Lindemanna. Według niego istoty przestępczości gospodarczej należy upatrywać w czynach godzących w siłę roboczą, przedsiębiorców i papiery wartościowe, spółki handlowe, dotyczące kredytów publicznych i zaopatrzenia w surowce². Koncepcja kontynentalna początkowo rozwijana w niemieckich ośrodkach naukowych została zaadoptowana przez większość państw Europy.

W Polsce sformułowania przestępczość gospodarcza i przestępstwo gospodarcze pojawiły się w naukach prawnych w latach 50 XX wieku³. Do chwili obecnej w polskim systemie prawnym brak jest jednolitej i powszechnie akceptowalnej definicji przestępstwa gospodarczego i przestępczości gospodarczej. Wynika to między innymi z ewoluowania tego rodzaju przestępczości, jak też jej stopnia skomplikowania. Rodzima koncepcja tej przestępczości, podobnie jak omawiana powyżej europejska, zorientowana jest głównie na przedmiot zamachu. W polskiej literaturze przedmiotu definiowaniem przestępczości gospodarczej zajmowali się m.in.: O. Górniok⁴, J. Skorupka⁵, R. Zawłocki⁶.

¹ G. Grabarczyk, *Przestępczość gospodarcza na tle przemian ustrojowych w Polsce*, TNOiK, Toruń 2002

² O. Górniok, *Przestępczość gospodarcza i jej zwalczanie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1994

³ O. Górniok, *Problemy przestępstw gospodarczych w systemie gospodarki kapitalistycznej (Część I: Geneza, wymiar, koncepcje pojęciowe)*, „Prace naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach nr 1020”, Katowice 1989, s. 9.

⁴ Ibidem, s. 21

Oktawia Górniok zdefiniowała przestępczość gospodarczą jako „czyny karalne godzące lub zagrażające ponadindywidualnym dobrom w sferze życia gospodarczego, polegające na naruszeniu zaufania związanego z pozycją sprawcy lub instytucją życia gospodarczego, grożące utratą zaufania społecznego do systemu gospodarczego lub jego podstawowych instytucji”⁷. Zmiany zachodzące w systemie gospodarczym wymusiły ewaluowanie definicji, i tak w 1998 roku Oktawia Górniok określiła przestępstwo gospodarcze jako „ogół bezprawnych zachowań naruszających lub zagrażających naruszeniom przyjętych w systemie gospodarczym zasad podziału majątku i dochodu społecznego oraz zabezpieczenie egzystencjalnych warunków bytu jednostki przed ekscesami przedsiębiorstw”⁸.

W literaturze przedmiotu funkcjonuje także definicja przestępstwa gospodarczego Roberta Zawłockiego, który charakteryzuje go jako „czyn zabroniony o określonych cechach ustawowych, określony w przepisie karnym, którego głównym rodzajowym przedmiotem ochrony są określone podstawy prawidłowego obrotu gospodarczego”. Stanowisko Roberta Zawłockiego podzielili także Stanisław Żółtek oraz Janusz Skorupka wskazując, iż przedmiotem ochrony przestępstw gospodarczych jest obrót gospodarczy.

Jak wskazano powyżej mimo powszechności użycia terminów przestępczości gospodarczej oraz przestępstwa gospodarczego nie wypracowano powszechnie akceptowalnej definicji, jak też brak jest zgodności co do zakresu znaczeniowego tego pojęcia.

1.2. Cechy przestępczości gospodarczej

Wskazane powyżej rozważania teoretyczne na temat definiowania przestępczości gospodarczej ukazują cechy charakterystyczne przestępstw gospodarczych, a mianowicie:

- Brak elementu przemocy u sprawcy przestępstwa gospodarczego;
- Obrót gospodarczy jest wspólnym przedmiotem ochrony przestępstw gospodarczych;
- Sprawcy popełniają czyn zabroniony w sposób utajony, zza komputera lub biurka;
- Przestępstwa popełniane przede wszystkim na szkodę osób fizycznych, przedsiębiorców,

⁵ J. Skorupka, *Prawo karne gospodarcze. Zarys wykładu*, LexisNexis, Warszawa 2007

⁶ R. Zawłocki, *Podstawy odpowiedzialności karnej za przestępstwa gospodarcze*, C.H. Beck Wydawnictwo Polska, Warszawa 2004, s. 56.

⁷ O. Górniok, *Przestępczość gospodarcza: wybrane przejawy i uwarunkowania*, Katowice 1986, s. 57.

⁸ O. Górniok, *Koncepcja przestępstw gospodarczych w doktrynie niemieckiej a polityka kryminalna*, „Państwo i Prawo” 1993, z. 1, s. 65.

instytucji finansowych, Skarbu Państwa;

- Wśród sprawców popełniających przestępstwa gospodarcze na szkodę Skarbu Państwa, jak też w postrzeganiu wielu osób, istnieje fikcyjne przekonanie o braku pokrzywdzonego tymi przestępstwami;

- Sprawca popełnia przestępstwo motywowany wysokimi zyskami;

- Znaczna liczba sprawców posiada wysoki status społeczny bądź zawodowy i związane z nim możliwości wykorzystuje w popełnianiu przestępstw, np. poprzez defraudację środków, korupcję urzędników, naruszanie tajemnicy związanej z wykonywanym zawodem⁹;

- Wykorzystywanie technik manipulacji w stosunku do pokrzywdzonych;

- Tworzenie pozorów legalności podejmowanych działań poprzez symulowanie normalnych operacji bankowych, handlowych;

- Złożony mechanizm popełniania przestępstw oraz dostosowywanie się przez sprawców do aktualnej sytuacji gospodarczej i rozwoju nowoczesnych technologii;

- Obserwowany ponadnarodowy i ponadpaństwowy charakter niektórych przestępstw polegający na angażowaniu w popełnianie przestępstw osób różnej narodowości i na terytoriach wielu państw, którego rozwój można obserwować się po wstąpieniu Polski w strukturę Unii Europejskiej;

- Występująca częsta specjalizacja sprawców przestępstw np. wyłudzenia kredytów, dotacji, oszustwa podatkowe;

- Powodują najwyższy wymiar strat dla budżetu państwa ze wszystkich rodzajów przestępstw;

- Wykorzystywanie istniejących luk w systemach kontroli przedsiębiorstw lub brak jakiegokolwiek kontroli, które wywołują u sprawcy wrażenie bezkarności czynu;

- Wieloaspektowość;

- Niski wymiar kar wymierzanych sprawcom w stosunku do wymiaru szkody wyrządzonej przestępstwem;

- Negacja przez sprawców przestępnego charakteru swoich czynów;

- „Zaciemniona” liczba przestępstw, czego powodem jest m.in. niezgłaszanie ich przez organizacje, z powodu obawy o utratę zaufania, nieświadomość ofiar przestępstwa;

- Rozwój przestępczości determinowany jest przez rozwój technologiczny.

⁹ J. Kraciuk, *Przestępstwa gospodarcze w przedsiębiorstwach i sposoby ich przeciwdziałania*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Finanse. Rynki finansowe. Ubezpieczenia” 2012, nr 51 (690), s. 801.

1.3. Podział przestępstw gospodarczych

W 1981 r. Rada Europy przyjęła w Załączniku do Zaleceń Rady Europy z dnia 25.06.1981 r. No. R 81/12 zaakceptowany przez państwa członkowskie Wspólnoty Europejskiej katalog przestępstw gospodarczych, który obejmuje następujące czyny: przestępstwa kartelowe, oszukańcze praktyki i wykorzystywanie sytuacji ekonomicznej przez międzynarodowe związki przedsiębiorstw, nadużycia przy dostawach lub nadużycia subwencji krajowych czy międzynarodowych, przestępstwa komputerowe, tworzenie fikcyjnych przedsiębiorstw, fałszowanie zestawień bilansowych oraz księgowości, oszustwa kapitałowe co do sytuacji ekonomicznej i kapitału towarzystw akcyjnych, naruszanie przez przedsiębiorstwo norm bezpieczeństwa i zdrowia pracowników, przestępstwa na szkodę konsumentów, nieuczciwą konkurencję i reklamę, przestępstwa podatkowe oraz uchylanie się przez przedsiębiorstwa od obowiązku ubezpieczeń społecznych, przestępstwa celne, fałszowanie pieniędzy i papierów wartościowych, przestępstwa giełdowe i bankowe oraz przestępstwa na szkodę środowiska¹⁰.

Natomiast Oktawia Górniok wyodrębniła 6 podstawowych przejawów tej przestępczości, a mianowicie:

- przestępczość przedsiębiorstw, w tym oszustwa kapitałowe, kredytowe, subwencyjne, przestępstwa na szkodę wierzycieli, środowiska naturalnego;
- przestępczość bankowa;
- pranie pieniędzy;
- korupcja gospodarcza;
- przestępczość komputerowa;
- przestępczość na szkodę konsumentów¹¹.

W Polsce o zakwalifikowanie danego czynu zabronionego jako „przestępstwa gospodarczego” decyduje praktyka organów ścigania (Policji, Prokuratury). Policja ustala

¹⁰ Council of Europe, Legal Affaires, Economic Crime, Strassbourg 1981, Nr R 81/12

¹¹ O. Górniok, *Przestępczość gospodarcza i jej zwalczanie*, PWN, Warszawa, 1994, s. 15.

właściwość merytoryczną swoich komórek organizacyjnych na podstawie katalogu przestępstw gospodarczych stworzonego przez Biuro Kryminalne Komendy Głównej Policji.

Aktualnie na gruncie prawa polskiego do przestępstw gospodarczych zaliczać będziemy czyny zabronione ujęte w rozdziale XXXVI Kodeksu karnego, gdzie w artykułach 296 – 306 opisane zostały przestępstwa godzące w prawidłowe funkcjonowanie obrotu gospodarczego, tj.:

Art. 296 kk – Wyrządzenie szkody w obrocie gospodarczym;

Art. 296a kk – Łapownictwo na stanowisku kierowniczym;

Art. 297 kk – Wyłudzenie kredytu;

Art. 298 kk – Wyłudzenie odszkodowania;

Art. 299 kk – Pranie brudnych pieniędzy;

Art. 300 kk – Udaremnienie lub uszczuplenie zaspokojenia wierzyciela;

Art. 301 kk – Pokrzywdzenie wierzyciela;

Art. 302 kk – Zaspokojenie wybranych wierzycieli. Łapownictwo w postępowaniu egzekucyjnym;

Art. 303 kk – Niwelowanie dokumentacji działalności gospodarczej;

Art. 304 kk – Wyzysk kontrahenta;

Art. 305 kk – Zakłócenie przetargu publicznego;

Art. 306 kk – Fałszowanie znaków identyfikacyjnych.

Do przestępstw gospodarczych zaliczymy także czyny zabronione zawarte przez Ustawodawcę w Rozdziale XXXVII Kodeksu karnego, w art. 310 – 315, które skierowane są przeciwko obrotowi pieniędzmi i papierami wartościowymi (obrotowi finansowemu):

Art. 310 kk – Fałszowanie pieniędzy i papierów wartościowych;

Art. 311 kk – Fałszowanie informacji w obrocie papierami wartościowymi;

Art. 312 kk – Puszczanie w obieg fałszywego pieniądza lub papieru wartościowego otrzymanego jako prawdziwy;

Art. 313 kk – Fałszowanie urzędowego znaku wartościowego;

Art. 314 kk – Fałszowanie znaku urzędowego;

Art. 315 kk – Fałszowanie narzędzi pomiarowych.

Pozostałe czyny zabronione zaliczane do przestępstw gospodarczych, zawarte zostały w ponad 60 ustawach szczególnych, w tym. m. in. Ustawie z dn. 29.09.1994 r. o rachunkowości, Ustawie z dn. 15.09.2000 r. - Kodeks spółek handlowych, Ustawie z dn. 10.09.1999 r. - Kodeks karny skarbowy, Ustawie z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Prawo bankowe, Ustawie z dn. 29.07.2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi, Ustawie z dn. 11.03.2004 r. o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt, Ustawie z dn. 12.09.2002 r. o elektronicznych instrumentach płatniczych, Ustawie z dn. 16.04.1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji, Ustawie z dn. 16.09.1982 r. - Prawo spółdzielcze, Ustawie z dn. 16.11.2000 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu, Ustawie z dn. 22.05.2003 r. o działalności ubezpieczeniowej, Ustawie z dn. 27.06.1997 r. o partiach politycznych, Ustawa z dn. 4.02.1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, które obejmują łącznie aż 321 przestępstw typu podstawowego¹².

¹² Informacja Prokuratora Generalnego o działaniach powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury w zakresie zwalczania przestępczości gospodarczej w latach 2007-2012

Rozdział 2. Wybrane obszary przestępczości gospodarczej- mechanizmy przestępcze

2.1. Przestępczość na rynku bankowym

W Zaleceniach Rady Europy R/31/15 dotyczących przestępczości gospodarczej przestępstwa bankowe wymieniono jako jeden z jej rodzajów. Sektor bankowy jest bezsprzecznie jednym z najbardziej zagrożonych przestępczością gospodarczą. Pojęcie przestępczości bankowej mieści w sobie różnorodne czyny zabronione, które godzą w prawidłowe funkcjonowanie sektora bankowego¹³.

Najczęściej występującym przestępstwem na rynku bankowym jest wyłudzenie kredytu lub pożyczki przy użyciu przerobionego, podrobionego lub nierzetelnego dokumentu, które to zachowanie spenalizowane jest w artykule 286 kk (oszustwo) oraz 297 kk (oszustwo kredytowe). W myśl artykułu 297§1 kk, odpowiedzialność karną ponosi m.in. ten, kto w celu uzyskania dla siebie lub kogo innego, od banku kredytu lub pożyczki pieniężnej, przedkłada podrobiony, przerobiony, poświadczający nieprawdę albo nierzetelny dokument albo nierzetelne, pisemne oświadczenie dotyczące okoliczności o istotnym znaczeniu dla ich uzyskania. Przywołane przestępstwo jest przestępstwem formalnym, co oznacza, iż realizacja jego znamion następuje w chwili przedłożenia przez sprawcę bankowi fałszywe lub stwierdzające nieprawdę dokumenty bądź też nierzetelne oświadczenie, co nie musi skutkować uzyskaniem kredytu lub pożyczki¹⁴. W myśl art. 286 § 1 kk odpowiedzialność karną ponosi ten, kto w celu osiągnięcia korzyści majątkowej, doprowadza inną osobę do niekorzystnego rozporządzenia własnym lub cudzym mieniem za pomocą wprowadzenia jej w błąd albo wyzyskania błędu lub niezdolności do należytego pojmowania przedsiębranego działania. Czyn zabroniony z powołanego artykułu jest przestępstwem kierunkowym, które skierowane jest na osiągnięcie korzyści majątkowej. Przestępstwo to może zostać popełnione wyłącznie z zamiarem bezpośrednim, kierunkowym, obejmującym cel (korzyść majątkową) i sposób działania zmierzający do osiągnięcia celu. Sprawca dopuszcza się przestępstwa z art. 286 kk m.in. poprzez zaciągnięcie kredytu przez osobę, która ni ma zamiaru spłacić go na tym,

¹³ T. Białek, *Pojęcie przestępczości bankowej*. <https://sip.lex.pl/komentarze-i-publicacje/komentarze-praktyczne/pojecie-przestepczosci-bankowej-469890435> (dostęp 26.05.2021 r.)

¹⁴ I. Heropolitańska, *Rozdział 7 Oszustwo kredytowe*, [w:] I. Heropolitańska, A. Nierodka, T. Zdziarski, *Kredyty, pożyczki i gwarancje bankowe*, Warszawa 2021, s. 301.

udzielenie kredytu nienależycie zabezpieczonego z powodu zatajenia przez kredytobiorcę własnej rzeczywistej złej kondycji finansowej¹⁵. W doktrynie wskazuje się na możliwy kumulatywny zbieg przepisu art. 297 § 1 kk i przepisu art. 286 § 1 kk. Wystąpić on może na przykład wtedy, gdy sprawca przedkładając dokumenty, wskazane w art. 297 § 1 kk, dążył do uzyskania kredytu lub pożyczki wymienionej w art. 297 § 1 k.k. i jednocześnie uzyskując je doprowadził bank do niekorzystnego rozporządzenia mieniem¹⁶.

Dynamiczny rozwój Internetu na świecie i w Polsce, a tym samym rozwój bankowości elektronicznej przyniósł także niekorzystne skutki w postaci pojawienia się nowych metod oszustw i nowych form przestępstw na rynku bankowym, m.in. phishing, skimming.

Termin phishing pochodzi od angielskiego zwrotu *password harvesting fishing* oznaczającego „łowienie haseł”, a metoda ta polega na podszywaniu się przez sprawcę pod instytucję, np. bank, powołując się na kwestie bezpieczeństwa. Klient otrzymuje wiadomość e-mail lub sms z prośbą o podanie danych w celu weryfikacji konta w bankowości elektronicznej, bądź link, który przekierowuje go na spreparowaną stronę logowania do bankowości elektronicznej. Posiadacz rachunku bankowego, jeśli nienależycie rozpozna działania przedsiębrane przez sprawcę, przekazuje w ten sposób sprawcy dane do logowania w bankowości elektronicznej, nr karty kredytowej, kod CVC, co powoduje możliwość dysponowania przez niego rachunkiem bankowym. W przestępstwie tym widoczne jest skierowanie przez sprawców swoich działań przestępczych na klientów banków, licząc na ich nieuwagę. Wynika to z faktu, że sprawca często nie jest w stanie przełamać zabezpieczeń banku i upatruje swoją szansę w nieuważności klientów¹⁷. W praktyce policyjnej coraz częściej mamy do czynienia z „oszustwami” na szkodę użytkowników serwisów ogłoszeniowych np. Olx, przy użyciu fałszywych linków do dokonywania płatności. Nadal powszechnym atakiem jest tzw. „oszustwo na Blika”, w którym pokrzywdzonymi są użytkownicy serwisów społecznościowych. Sprawca włamuje się na konto osoby np. na Facebooku, a następnie prosi przez Messengera znajomych użytkownika konta o pożyczkę z wykorzystaniem kodu Blik. Natychmiast po podaniu kodu sprawca wypłaca pieniądze z bankomatu.

¹⁵ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 lutego 1998 r., sygn. akt IV KKN 351/97

¹⁶ O. Górnik, *Prawo karne gospodarcze*, C.H. Beck Wydawnictwo Polska, 2003, s. 32

¹⁷ A. Lewkowicz, *Sektor bankowy z perspektywy cyberprzestępczości*, Zagrożenia w sektorze bankowym. Analiza kryminalna zjawisk oraz możliwości przeciwdziałania pod redakcją naukową Piotra Chlebowicza, Olsztyn 2013, s. 100.

Innym z kategorii przestępstw bankowych odnotowywanych w praktyce policyjnej jest skimming, polegający na bezprawnym skopiowaniu, przy użyciu urządzeń kopiujących, zawartości paska magnetycznego karty płatniczej w celu wytworzenia duplikatu oryginalnej karty, a następnie dokonywaniu nieuprawnionych transakcji przy jej użyciu¹⁸.

2.2. Przestępstwa na szkodę Unii Europejskiej

Z przestępczością skierowaną przeciwko interesom finansowym Unii Europejskiej Polska ma do czynienia od momentu wejścia do Wspólnoty. Przestępstwa przeciwko interesom finansowym Unii Europejskiej zdefiniowane zostały w Konwencji o ochronie interesów finansowych wspólnot europejskich z 26.07.1995 r. (Dz.U. z 2009 r., nr 208, poz. 1603). W akcie prawnym opisano dwa przestępstwa: skierowane przeciwko wydatkom (niewłaściwe wykorzystanie lub bezprawne zatrzymanie funduszy) i przeciwko dochodom (bezprawne uszczuplenie dochodów). Przy czym wskazano, iż nadużycia finansowe, które naruszają interesy finansowe Wspólnot Europejskich polegają na umyślnym działaniu lub zaniechaniu dotyczącym:

- przedłożenia nierzetelnych oświadczeń lub podrobionych, przerobionych lub nierzetelnych dokumentów, które ma na celu wyłudzenie lub bezprawne zatrzymanie środków z budżetu ogólnego Wspólnot Europejskich lub budżetów zarządzanych przez Wspólnoty Europejskie lub w ich imieniu lub zmniejszenie środków tych budżetów;
- nieujawnienia informacji z naruszeniem szczególnego obowiązku, w celu niewłaściwego wykorzystania lub bezprawnego zatrzymania środków z funduszy bądź ich uszczuplenia;
- wykorzystania niezgodnie z przeznaczeniem takich środków.

Polska implementowała do ustawodawstwa krajowego opisane powyżej czyny zabronione.

Na gruncie prawa krajowego przestępstwa na szkodę interesów finansowych Unii Europejskiej zostały spenalizowane w Ustawie z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny oraz w Ustawie z dnia 10 września 1999 r. Kodeks karny skarbowy. Do przestępstw na szkodę interesów finansowych Unii Europejskiej zastosowanie ma art. 297 k.k., czyli tzw. oszustwo kapitałowe. Sprawca popełnia to przestępstwo poprzez przedłożenie podrobionego, przerobionego, poświadczającego nieprawdę albo nierzetelnego dokumentu albo nierzetelnego, pisemnego oświadczenia w celu uzyskania dotacji lub subwencji. Dla zaistnienia opisanego czynu zabronionego nie jest konieczne wystąpienie skutku w postaci

¹⁸ P. Opitek, *Przestępstwo skimmingu*, Prok.i Pr. 2015, nr 11, s. 66-81.

wyłudzenia dotacji lub subwencji czy też powstania szkody majątkowej. W przypadku zaś gdy sprawca w celu osiągnięcia korzyści majątkowej doprowadza do niekorzystnego rozporządzenia mieniem instytucję dysponującą środkami z budżetu Unii Europejskiej poprzez wprowadzenie w błąd przedstawiciela tej instytucji co do faktu uzasadniającego spełnienie warunków uprawniających do otrzymania dofinansowania zastosowanie ma art. 286 k.k., czyli tzw. oszustwo. Przepis z przywołanego artykułu jest przestępstwem kierunkowym, skierowanym na osiągnięcie korzyści majątkowej, a cel ten realizowany może być poprzez czynność wykonawczą w postaci wprowadzenia w błąd albo wyzyskania błędu lub niezdolności do należytego pojmowania przedsiębranego działania. Przepis z art. 286 § 1 kk może zostać popełniony wyłącznie z zamiarem bezpośrednim, kierunkowym, obejmującym cel i sposób działania zmierzający do osiągnięcia celu.

Do przestępstw godzących w interesy finansowe Unii Europejskiej zawartych w kodeksie karnym skarbowym należy zaliczyć przede wszystkim: art. 54 k.k.s. (uchylanie się od opodatkowania), art. 56 k.k.s. (oszustwo podatkowe), art. 76 k.k.s. (narażenie na bezpodstawny zwrot należności podatkowej).

Postępowania dotyczące uszczuplenia dochodów budżetu Unii Europejskiej koncentrują się głównie na przestępstwach paserstwa celnego i akcyzowego (odpowiednio 91 k.k.s. i art. 65 k.k.s.) oraz przemytu celnego (art. 86 k.k.s.), który dotyczy w szczególności papierosów, alkoholu i paliw.

Wszystkie wymienione powyżej przepisy karne za popełnienie przestępstw w nich zawartych przewidują karę pozbawienia wolności.

Polska plasuje się na 5 miejscu w Unii Europejskiej patrząc z perspektywy wykorzystania środków unijnych¹⁹. W Polsce, z racji braku określenia kwoty progu przy przestępstwie z art. 286 k.k. prowadzone jest duża liczba postępowań przygotowawczych, w których powodowana szkoda w budżecie Unii Europejskiej jest niewielka, zaś blisko 90 % prowadzonych postępowań dotyczy wyłudzenia dotacji i dopłat bezpośrednich w rolnictwie²⁰. Wynika to przede wszystkim z faktu znacznie większej liczebności grupy rolników w porównaniu z pozostałymi beneficjentami środków unijnych.

Mechanizm popełniania przestępstw na szkodę interesów finansowych Unii

¹⁹ <https://www.bankier.pl/wiadomosc/Polska-najwiekszym-beneficjentem-funduszy-UE-Co-czwarte-wyplacone-euro-trafilo-do-kraju-8047451.html>, (data dostępu 28.04.2021 r.)

²⁰ Dane pochodzą z monitoringu postępowań przygotowawczych na szkodę interesów finansowych UE prowadzonego przez Departament Postępowania Przygotowawczego Prokuratury Generalnej. <https://pk.gov.pl/aktualnosci/aktualnosci-prokuratury-krajowej/prokuratura-generalna-o-przestepstwach-na-szkode-finansowych-interesow-unii-europejskiej/>, (data dostępu 28.04.2021 r.)

Europejskiej, polega przede wszystkim na przedkładaniu w Agencji Rozwoju i Modernizacji Rolnictwa nierzetelnych, poświadczających nieprawdę oświadczeń lub dokumentów, w których zawyżone są powierzchnie gruntów na które udzielane są płatności bezpośrednie, deklarowanie gruntów będących w posiadaniu innych osób, deklarowanie gruntów, które nie były użytkowane rolniczo, składanie wniosków na nieżyjących rolników, pobieranie dofinansowania na fikcyjne projekty lub takie, które wykonano tylko częściowo, realizacja celu odmiennego od wykazanego we wniosku o dofinansowanie, zgłaszanie dwukrotnie tego samego projektu do dofinansowania z różnych programów operacyjnych.

2.3. Przestępstwo prania pieniędzy

Terminy „pranie pieniędzy” oraz „pranie brudnych pieniędzy” pochodzą z początku XX wieku. Po raz pierwszy użyto ich w stosunku do mafijnej działalności Ala Capone w Stanach Zjednoczonych. Nawiązanie do prania wynikało z faktu, iż Al Capone prowadził nielegalne przedsięwzięcia pod przykrywką swojej legalnej działalności usługowo – handlowej w postaci m.in. pralni oraz sklepów²¹.

Przestępstwom gospodarczym często towarzyszy inny rodzaj czynów zabronionych, w tym pranie pieniędzy. W polskim systemie prawnym przestępstwo prania brudnych pieniędzy penalizowane jest w art. 299 kodeksu karnego, w myśl którego, odpowiedzialność karną ponosi ten, kto środki płatnicze, instrumenty finansowe, papiery wartościowe, wartości dewizowe, prawa majątkowe lub inne mienie ruchome lub nieruchomości, pochodzące z korzyści związanych z popełnieniem czynu zabronionego, przyjmuje, przekazuje lub wywozi za granicę, pomaga do przenoszenia ich własności lub posiadania albo podejmuje inne czynności, które mogą udaremnić lub znacznie utrudnić stwierdzenie ich przestępnego pochodzenia lub miejsca umieszczenia, ich wykrycie, zajęcie albo orzeczenie przepadku. Obok definicji przestępstwa z aktów prawnych pojawiła się także definicja kryminologiczna przestępstwa prania pieniędzy Emila Pływaczewskiego, który określił, iż proceder ten ma na celu „aby za pomocą różnorodnych działań zamaskować (ukryć) nielegalne pochodzenie uzyskanych korzyści, co warunkuje możliwość bezpiecznego (bezkarne) ich włączenia do legalnego obrotu finansowego i gospodarczego”²².

²¹ <https://www.iaml.com.pl/wiedza/pranie-brudnych-pieniedzy/>, (dostęp 03.05.2021 r.)

²² E. Pływaczewski, *Pranie brudnych pieniędzy. Możliwości przeciwdziałania z uwzględnieniem roli systemu bankowego*, Toruń 1993, s. 33.

Narzędziem walki z przestępstwem prania pieniędzy na gruncie prawa polskiego jest Ustawa z dn. 16 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu, w której zawarto m.in. obowiązki instytucji obowiązanych, m.in. banków w zakresie przeciwdziałania praniu pieniędzy, tj. rejestrowanie transakcji ponadprogowych i podejrzanych oraz przekazywanie Generalnemu Inspektorowi Informacji Finansowych informacji o tych transakcjach, prowadzenie analizy przeprowadzanych transakcji oraz stosowanie wobec swoich klientów środków bezpieczeństwa finansowego. Dodatkowo na zasadzi art. 106a ustawy z dn. 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe w razie zaistnienia uzasadnionego podejrzenia, że działalność banku jest wykorzystywana do ukrycia działań przestępczych, bank zawiadamia o tym prokuratora, Policję albo inny właściwy organ uprawniony do prowadzenia postępowania przygotowawczego.

Według literatury przedmiotu wyróżnić można 3 fazy prania pieniędzy:

- lokowanie środków pieniężnych pochodzących z przestępstwa poprzez wprowadzenie ich do systemu finansowego;
- maskowanie polegające na oddzieleniu brudnych pieniędzy od ich nielegalnego źródła pochodzenia;
- integracja, której celem jest stworzenie uzasadnienia prawnego dla pochodzenia środków pieniężnych.

W opublikowanym w lipcu 2019 r. przez Głównego Inspektora Informacji Finansowej dokumencie pn. Krajowa Ocena Ryzyka Prania Pieniędzy i Finansowania Terroryzmu wskazano przestępstwa bazowe przy których zagrożenie praniem pieniędzy jest najwyższe oraz opisano najczęściej stosowane metody prania pieniędzy. Na podstawie doświadczeń krajowych oraz zagranicznych w dokumencie przedstawiono produkty i usługi, które mogą zostać wykorzystane do popełnienia przestępstwa prania pieniędzy, m. in.: wykorzystanie rachunku bankowego do gromadzenia oraz transferu środków pochodzących z przestępstwa, zaciąganie kredytów, a następnie ich spłata ze środków z nielegalnego źródła, korzystanie z internetowych usług płatniczych, wykorzystanie Nieformalnych Systemów Transferu Wartości (NSTW) np. Hawala, wykorzystanie rachunków papierów wartościowych, bezgotówkowa wymiana waluty w kantorze powiązana ze zleceniem transferu środków, wykorzystanie walut wirtualnych, wykorzystanie osób, jak też usług kurierskich i pocztowych do przewozu środków pieniężnych przez granicę państwa, zakup antyków oraz dzieł sztuki, inwestowanie w nieruchomości, wykorzystanie organizacji typu non – profit lub podmiotów, które w

rzeczywistości nie prowadzą działalności gospodarczych. Najwyżej oszacowano ryzyko prania pieniędzy pochodzących z przestępstwa poprzez przewożenie środków finansowych poza granice kraju przez osoby fizyczne.

Uchwałą nr 50 Rady Ministrów z dn. 29 kwietnia 2021 r. przyjęto strategię przeciwdziałania praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu, która wskazuje priorytety rozwoju Krajowego Systemu Przeciwdziałania Praniu Pieniędzy oraz Finansowaniu Terroryzmu opracowane na podstawie oceny ryzyka zagrożenia procederem prania pieniędzy.

W kwestii pragmatyki prowadzenia przez Policję czynności dochodzeniowo – śledczych oraz operacyjno – rozpoznawczych w sprawach o przestępstwa z art. 299 § 1 kk wyróżnić można dwa zasadnicze sposoby uzyskania informacji, a mianowicie:

- w toku prowadzonego postępowania przygotowawczego lub sprawy operacyjnej przy okazji przestępstwa bazowego, np. uszczupleniu należności Skarbu Państwa z tytułu podatku VAT, ujawniany jest proceder prania pieniędzy;
- Policja otrzymuje zawiadomienie instytucji państwowej np. GIIF lub na podstawie materiałów własnych ustala podejrzane transakcje np. na rachunkach bankowych i wówczas jej zadania sprowadzają się na ustaleniu oraz udowodnieniu przestępstwa bazowego.

Rozdział 3. Zwalczanie przestępczości gospodarczej przez Policję

3.1. Regulacje prawne określające zadania Policji w zakresie przeciwdziałania i zwalczania przestępczości gospodarczej

W Polsce istnieje wiele służb, organów oraz instytucji, które specjalizują się w walce z przestępczością gospodarczą, w tym m.in. Policja, służby specjalne, które w zakresie swoich uprawnień mają zwalczanie tego rodzaju przestępczość – Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Centralne Biuro Antykorupcyjne, resort finansów, Prokuratura, których zadania w tym zakresie zostały zawarte w poszczególnych ustawach kompetencyjnych.

Policja, ze względu na szeroki wachlarz uprawnień opisany poniżej, prowadzi działania z zakresu zwalczania i przeciwdziałania przestępczości gospodarczej we wszystkich jej obszarach.

Rys. 1. Zadania wybranych służb i instytucji w odniesieniu do przeciwdziałania i zwalczania poszczególnych obszarów występowania przestępczości gospodarczej.

Formy przestępczości gospodarczej	Policja	Straż Graniczna	Kontrola skarbowo/wywiad skarbowy	Administracja podatkowa	GIIIF	Służba Celną	ABW	CBA	KNF
przestępczość podatkowa	+	+	+	+		+	+	+	
przestępczość na rynku kapitałowym	+						+		+
przestępczość na rynku bankowym	+						+		+
przestępczość na rynku ubezpieczeń	+								+
pranie pieniędzy	+	+	+		+	+	+	+	
przestępczość związana z zamówieniami publicznymi	+		+				+	+	
przestępczość związana z funkcjonowaniem rynku gier hazardowych	+		+			+			
przestępczość związana z naruszeniami praw autorskich i praw pokrewnych	+	+				+			
nielegalny obrót i składowanie odpadów oraz substancji niebezpiecznych	+	+				+	+		
przestępczość na szkodę interesów finansowych RP i UE	+	+	+	+		+	+	+	+

Źródło: Program przeciwdziałania i zwalczania przestępczości gospodarczej na lata 2015 – 2020, http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WMP2015_0001069/O/M20151069.pdf

Policja, która utworzona została na mocy ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji jest umundurowaną i uzbrojoną formacją, służącą społeczeństwu, przeznaczoną do ochrony bezpieczeństwa ludzi, jak też utrzymywania bezpieczeństwa oraz porządku publicznego. W art.1 ustawy ustawodawca wyszczególnił zadania Policji m.in.:

1. ochrona życia i zdrowia ludzi oraz mienia przed bezprawnymi zamachami naruszającymi te dobra;
2. ochrona bezpieczeństwa i porządku publicznego;
3. działania mające na celu zapobieganie popełnianiu przestępstw i wykroczeń;

4. wykrywanie przestępstw i wykroczeń oraz ściganie ich sprawców;
5. współdziałanie z policjami innych państw oraz ich organizacjami międzynarodowymi;
6. prowadzenie działań kontr terrorystycznych;
7. gromadzenie, przetwarzanie i przekazywanie informacji kryminalnych.

W art. 1 ust.2 pkt 4 Ustawy o Policji wskazany jest ustawowy obowiązek Policji do wykrywania przestępstw i wykroczeń oraz ścigania ich sprawców, jak też zapobiegania tym czynom zabronionym, co przekłada się wprost na obowiązek tej formacji w zakresie wykrywania i zapobiegania popełnianiu przestępstw gospodarczych. Policja, jako jedna ze służb zajmująca się rozpoznawaniem, zapobieganiem i wykrywaniem przestępstw, w tym gospodarczych, wykonuje czynności operacyjno-rozpoznawcze, dochodzeniowo-śledcze i administracyjno-porządkowe [art. 14 ust.1 Ustawy o Policji].

Policja na podstawie ustawy z dn. 6 czerwca 1997 r. – kodeks postępowania karnego (k.p.k.) oraz ustawy z dnia 10 września 1999 r. – kodeks karny skarbowy (k.k.s.) prowadzi postępowania przygotowawcze, w tym o przestępstwa gospodarcze, których celem, na zasadzie art. 297 § 1 pkt 1 i 2 k.p.k., jest ustalenie czy został popełniony czyn zabroniony i czy stanowi on przestępstwo, wykrycie sprawcy przestępstwa, wyjaśnienie okoliczności sprawy, w tym wysokości szkody oraz ustalenie pokrzywdzonych. Postępowania przygotowawcze w sprawach dotyczących przestępstw gospodarczych najczęściej są żmudne i skomplikowane ze względu na opisane w pracy cechy tego rodzaju przestępczości. Prowadzenie postępowania bardzo często opiera się na przeprowadzeniu dowodów z dokumentów, których właściwa interpretacja przesądza o bycie przestępstwa oraz zaistnieniu odpowiedzialności karnej sprawcy przestępstwa²³.

3.2. Zadania pionu do walki z przestępczością gospodarczą

Złożoność mechanizmów popełniania przestępstw gospodarczych oraz ich tendencja wzrostowa doprowadziły kierownictwo Policji do konieczności utworzenia komórek specjalizujących się w zwalczaniu tego typu przestępstw. W strukturze Policji

²³ Przestępstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu <https://kn-adwokaci.pl/przestępstwa-przeciwko-obrotowi-gospodarczemu/>.

walce z tym rodzajem działalności przestępczej zajmują się komórki do walki z przestępczością gospodarczą zlokalizowane w komendach wojewódzkich/Stołecznej, miejskich, rejonowych, powiatowych Policji oraz niektórych komisariatach utworzone na podstawie art.7 ustawy z dnia 06 kwietnia 1990 roku o Policji.

W komórkach do walki z przestępczością gospodarczą służbę pełni 4% stanu faktycznego wszystkich funkcjonariuszy Policji, a ich zadania polegają na rozpoznawaniu, wykrywaniu, ściganiu i zapobieganiu przestępstwom o charakterze gospodarczym. Wskazać należy, iż jest to niewielka liczba funkcjonariuszy Policji delegowanych do walki z tym rodzajem przestępczości, zestawiając to z rozmiarami przestępczości gospodarczej, wielkością generowanych przez nią strat, stopniem jej zorganizowania. W strukturze Policji działa także Centralne Biuro Śledcze Policji, które zajmuje się m.in. rozpoznawaniem i zwalczaniem krajowej i międzynarodowej zorganizowanej przestępczości o charakterze ekonomicznym, w tym powodującą przynajmniej kilkudziesięciu milionową stratę przestępczością podatkową – oszustwa karuzelowe, akcyzowe.

Kluczowe zadania komórek do walki z przestępczością gospodarczą to:

1. Prowadzenie czynności operacyjno – rozpoznawczych przy wykorzystaniu wszystkich dostępnych metod pracy operacyjnych na podstawie przepisów wykonawczych, w tym m.in. uzyskiwanie od osobowych źródeł informacji o zamiarze lub popełnieniu przestępstwa gospodarczego w celu udaremnienia jego popełnienia lub wykrycia jego sprawców;
2. Prowadzenie czynności dochodzeniowo – śledczych w postępowaniach przygotowawczych o przestępstwa gospodarcze na podstawie powszechnie obowiązujących przepisach prawa karnego²⁴;
3. Podejmowanie działań zapobiegawczych zmierzających do ograniczenia przestępczości gospodarczej i zjawisk jej towarzyszących, min. poprzez działania profilaktyczne wśród obywateli;
4. Analiza stanu zagrożenia przestępczością gospodarczą na podległym obszarze działania, jej aktualnych trendów, określanie obszarów zagrożonych tym

²⁴ Wytoczne nr 3 Komendanta Głównego Policji z dnia 3 sierpnia 2017 r. w sprawie wykonywania niektórych czynności dochodzeniowo-śledczych przez policjantów, Dz.Urz.KGP.217.59

rodzajem przestępczości, a następnie opracowywanie na tej podstawie kierunków działań wykrywczych.

Ze względu na to, iż sprawcy przestępstw gospodarczych niezwykle często metody swojego działania podporządkowują zmieniającej się sytuacji ekonomicznej oraz prawnej, ważny jest wysoki poziom wykształcenia funkcjonariuszy Policji. Policjanci komórek do walki z przestępczością gospodarczą uczestniczą w kursach specjalistycznych z zakresu zwalczania przestępczości gospodarczej organizowanych przez Policję, min. dot. zwalczania przestępczości podatkowej, komputerowej, fałszerstw pieniędzy, na szkodę interesów finansowych Unii Europejskiej, jak też w panelach dyskusyjnych i konferencjach organizowanych przez instytucje zewnętrzne m.in. Komisję Nadzoru Finansowego, Narodowy Bank Polski, Generalnego Inspektora Informacji Finansowej, Krajową Administrację Skarbową.

3.3. Rozmiar przestępczości gospodarczej w Polsce

Rozmiary przestępczości gospodarczej nie są dokładnie znane. Związane jest to z tzw. „ciemną liczbę popełnianych przestępstw”, czyli zdarzeniami nieujętych w statystyce kryminalnej. Przyczyną występowania tego zjawiska jest m.in. niezawiadomianie organów ścigania o podejrzeniu popełnienia przestępstwa przez pokrzywdzonych z obawy przed utratą reputacji, szczególnie jeśli sprawcą jest pracownik przedsiębiorstwa, brak świadomości ofiary, poziom zdolności wykrywczych organów ścigania, fachowość sprawców oraz działanie przez nich pod pozorem legalnej działalności. Z uwagi na powyższe przestępczość gospodarcza nieujawniona może być kilkukrotnie większa, niż wskazana w dostępnych statystykach.

Art. 13 ust. 3 i art. 18 ustawy z dnia 29 czerwca 1995r. o statystyce publicznej oraz przepisy rozporządzeń Rady Ministrów w sprawie programu badań statystycznych statystyki publicznej na dany rok nakładają na Policję obowiązki w zakresie gromadzenia danych statystycznych w Systemie Analitycznym.

Zgodnie z Zarządzeniem nr 70 Komendanta Głównego Policji z dnia 2 grudnia 2019 r. w sprawie Krajowego Systemu Informacyjnego Policji, zwanego dalej KSIP, w KSIP przetwarza się m.in. informacje stanowiące dane statystyczne o przestępstwach,

w celu obserwowania i analizowania wielkości i wskaźników przestępczości oraz podmiotowych i przedmiotowych cech poszczególnych rodzajów przestępstw²⁵.

Jako podstawą do rozważań w zakresie zagrożenia przestępczością gospodarczą w Polsce przyjęto dane statystyczne Policji za lata 2017-2020 wygenerowane z Systemu Analitycznego. Statystyka przestępczości opracowywana jest na podstawie postępowań przygotowawczych prowadzonych przez Policję o przestępstwa zawarte w kodeksie karnym oraz innych ustawach szczególnych. W statystyce przestępczości prezentowane są m.in. wszczęte postępowania przygotowawcze, czyli takie w których w związku ze zdarzeniem, co do którego zachodzi podejrzenie, że jest przestępstwem funkcjonariusz Policji wydał postanowienie o wszczęciu dochodzenia, bądź postępowania przygotowawcze zostało wszczęte przez prokuratora i powierzone do dalszego prowadzenia Policji oraz przestępstwa stwierdzone, czyli ścigane z oskarżenia publicznego objęte postępowaniem przygotowawczym zakończonym skierowaniem wniosku o zatwierdzenie lub sporządzenie akt oskarżenia, warunkowego umorzenia postępowania, jak też umorzenia z powodu, iż podejrzany nie popełnił czynu zabronionego, cofnięcia wniosku o ściganie niewykrycia sprawcy, śmierci podejrzanego, niecelowości orzekania oraz zakończone wydaniem przez Policję postanowienia o umorzeniu dochodzenia i wpisaniu sprawy do rejestru przestępstw. Przestępstwa wykryte są to przestępstwa stwierdzone, w których ustalono przynajmniej jednego podejrzanego w zakończonym postępowaniu przygotowawczym. Zarówno do przestępstw stwierdzonych, jak też wykrytych nie wlicza się tych popełnionych przez osoby niepoczytalne oraz nieletnie.

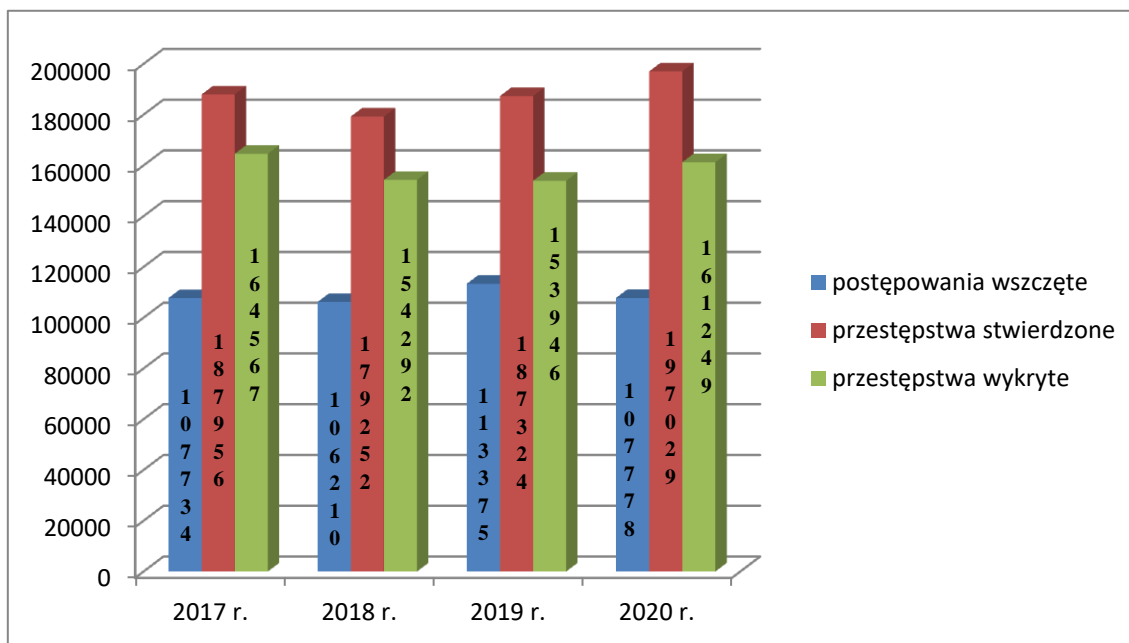
Mimo, iż w polskim porządku prawny brak jest legalnej definicji przestępstwa gospodarczego, dla postępowań zakończonych w KSIP można wygenerować wartość przestępstwa gospodarcze. Z Systemu Analitycznego Policji na potrzeby niniejszej pracy wygenerowano dane statystyczne dotyczące przestępczości na szkodę Unii Europejskiej, prania brudnych pieniędzy oraz ogólnej liczby stwierdzonych przestępstw gospodarczych.

Według danych Policji stan na 02.06.2021 r. w 2020 roku wszczęto 107778 postępowań o przestępstwa gospodarcze, czyli o 5597 mniej niż w roku 2019 (113375 postępowań), co stanowi spadek o 4,9 %. Porównując rok 2020 z rokiem 2017 oraz

²⁵ Zarządzenie nr 70 Komendanta Głównego Policji z dnia 2 grudnia 2019 r. w sprawie Krajowego Systemu Informacyjnego Policji (Dz.Urz. KGP z 2019 r. poz. 114)

2018 liczba postępowań wszczętych o te czyny utrzymywała się na podobnym poziomie: 2017 r.- 107734, 2018 r. – 106210. Na podstawie prowadzonych przez Policję postępowań przygotowawczych stwierdzono następującą liczbę przestępstw gospodarczych: 2017 r. – 187956, 2018 r. – 179252, 2019 r. – 187324, 2020 r. – 197029, z czego wynika, iż liczba ta oscyluje na zbliżonym poziomie, przy czym w 2020 r. zaobserwowano największą ich liczbę, tj. o 5,18 % więcej niż w roku ubiegłym. Obserwując statystyki policyjne za lata 2003-2016 liczba stwierdzonych przestępstw gospodarczych wynosiła średnio około 150000, co wskazuje na ich znaczący wzrost w latach późniejszych i fakt, iż utrzymują się one na wysokim poziomie. Zaznaczyć należy również, iż wykrywalność tych przestępstw jest dosyć wysoka ponieważ wynosi odpowiednio: 2017 r. – 87,31 %, 2018 r. – 85,71 %, 2019 r. – 81,85 %, 2020 r. – 81,59 %, porównując z wykrywalnością przestępstw kryminalnych, która w 2020 r. wynosiła 64,9 %.

Wykres 1 Postępowania wszczęte o przestępstwa gospodarcze oraz przestępstwa gospodarcze stwierdzone i wykryte

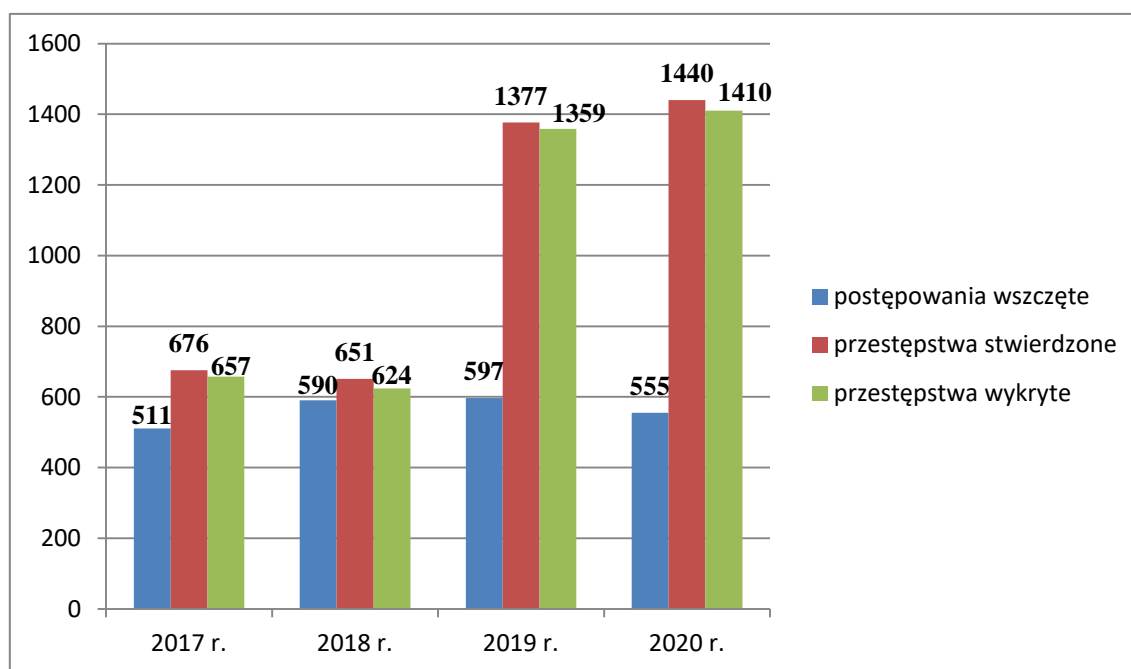

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Systemu Analitycznego Policji

Policja prowadzi większość postępowań dotyczących czynów zabronionych godzących w interesy finansowe Unii Europejskiej. Przedmiotowe postępowania w większości przypadków inicjowane były na materiałach własnych Policji uzyskanych na podstawie pracy operacyjno – rozpoznawczej lub na podstawie zawiadomień o podejrzeniu popełnienia przestępstw składanych przez organy kontroli, w tym

Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Krajową Administrację Skarbową. W roku 2020 Policja wszczęła 555 postępowań w przedmiotowych sprawach, czym odnotowała spadek o 42 w stosunku do roku poprzedniego. Na podstawie zakończonych postępowań przygotowawczych stwierdzono następującą ilość przestępstw na szkodę interesów finansowych Unii Europejskiej: w roku 2017 – 657, w roku 2018 - 624 , w roku 2019 – 1330, w roku 2020 – 1440. Trend wzrostowy przestępstw stwierdzonych utrzymuje się od 2015 roku i wynikać może z coraz większej profesjonalizacji Policji w zwalczaniu tego rodzaju przestępczości. Temu rodzajowi przestępstw towarzyszy bardzo wysoka ich wykrywalność, bo utrzymująca się na poziomie ponad 95 % , przy czym w roku 2020 wynosiła 97,9 %.

Wykres 2 przestępstwa stwierdzone przeciwko interesom finansowym Unii Europejskiej

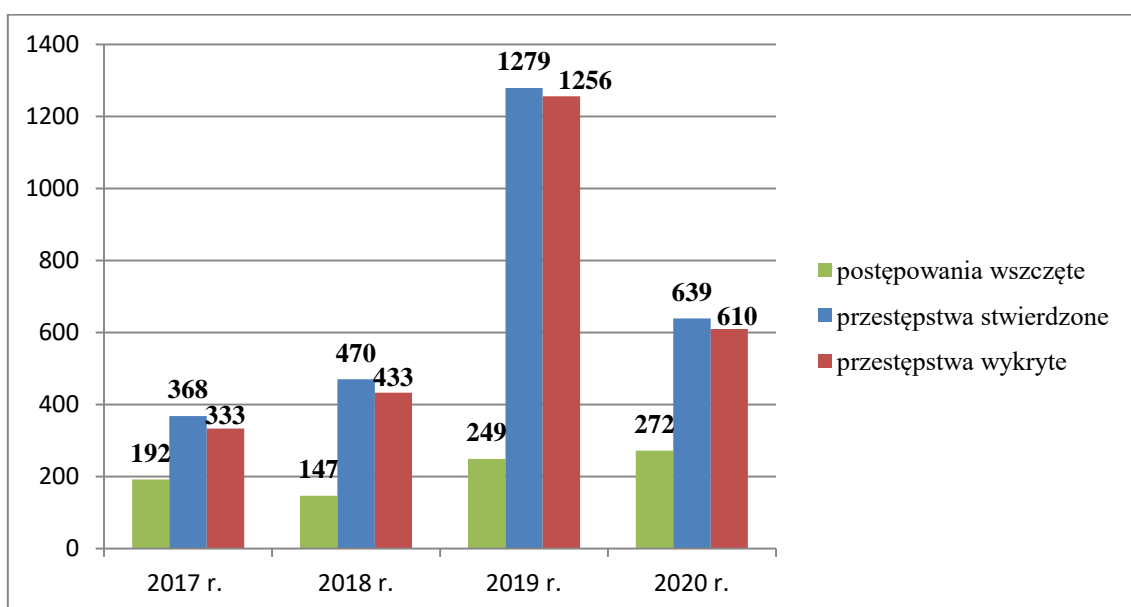
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Systemu Analitycznego Policji

Przestępstwom gospodarczym towarzyszy często inny rodzaj czynów zabronionych, a mianowicie przestępstwo prania pieniędzy, mające na celu legalizowanie środków pochodzących z popełnianych przestępstw bazowych. Przy czym zaznaczyć trzeba, że z praniem pieniędzy mamy również do czynienia w przypadku przestępczości kryminalnej czy też narkotykowej, co także jest uwzględnione w danych statystycznych.

Liczba prowadzonym przez Policję postępowań przygotowawczych o przestępstwo prania pieniędzy, na podstawie materiałów operacyjnych Policji lub skierowanych zawiadomień o podejrzeniu popełnienia przestępstwa wynosiła: 2017 r. - 192 , 2018 r. - 147, 2019 r. - 249, 2020 r. – 272.

Liczba stwierdzonych przestępstw prania pieniędzy w 2020 r. wynosiła 639, co stanowi spadek o 50 % w stosunku do roku 2019 r. (1279 przestępstw). Ten znaczący spadek może wynikać z tego, iż w sprawach o przestępstwo bazowe, stanowiące pierwotne czyny zabronione, zgromadzony w toku postępowań przygotowawczych materiał dowodowy nie dał podstaw do udowodnienia podejrzanym wprowadzenia do obrotu gospodarczego korzyści z nich pochodzących. Nadto zauważyć należy, iż wykrywalność przestępstw w latach 2017 - 2020 utrzymywała się w stosunku do przestępstw stwierdzonych na poziomie powyżej 90 %.

Wykres 3 Liczba stwierdzonych przestępstw prania pieniędzy

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Systemu Analitycznego Policji na dzień 24.03.2021 r.

Jedną z głównych kategorii prowadzonych przez Policję postępowań o przestępstwa gospodarcze stanowią przestępstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu, które stanowią kategorię czynów zabronionych, godzących w prawidłowe funkcjonowanie relacji pomiędzy podmiotami gospodarczymi, opisanych w rozdziale XXXVI kodeksu karnego.

W Polsce badaniem rozmiarów przestępczości gospodarczej zajmują się także podmioty komercyjne, w tym m.in. PwC, będąca firmą doradczą. Raport PwC Global Economic Crime Survey jest badaniem przeprowadzonym co dwa lata na podstawie kwestionariusza ankietowego. Z danych ujawnionych w raporcie z 2020 r. opracowanym na podstawie badania 76 firm z Polski, respondenci wskazali, iż 46 % z nich dotknęły przestępstwa gospodarcze, co stanowi spadek o 4 % w stosunku do wartości deklarowanej w badaniu z 2018 r.²⁶.

Rys. 2. Raport PwC „Global Economic Crime Survey 2020” badanie rozmiarów przestępczości gospodarczej w 2018 i 2020 roku

	Badanie 2020		Badanie 2018	
	Polska	Świat	Polska	
Korupcja i łapownictwo	54%		30%	17%
Nadużycia księgowe	49%		28%	17%
Cyberprzestępczość	29%		34%	33%
Nieetyczne prowadzenie biznesu	29%		16%	43%
Nadużycie popełnione przez klienta	26%		35%	30%
Naruszenie prawa antykonkurencyjnego / antymonopolowego	23%		13%	10%
Nadużycia zakupowe	20%		19%	33%
Kradzież aktywów	17%		31%	47%
Kradzież wartości niematerialnych i prawnych	17%		11%	7%
Nadużycia podatkowe	17%		8%	7%
Nadużycia z obszaru HR	9%		17%	20%
Pranie pieniędzy i sankcje	6%		11%	13%
Wykorzystywanie informacji poufnych / nieautoryzowane transakcje	0%		10%	0%
Pozostałe	0%		4%	0%

Źródło: <https://www.pwc.pl/pl/media/2020/2020-03-05-badanie-przestepczosci-gospodarczej-2020.html>

Jak przedstawia powyższy rysunek 54 % spośród firm z Polski zasygnalizowało, iż w 2020 r. dotknęły je przestępstwa korupcyjne, co stanowi duży wzrost w porównaniu z wynikami badania z 2018 r. – 17%. Jak drugą, najczęściej występującą kategorię przestępstw respondenci wskazali nadużycia księgowe 49%, których także obserwujemy znaczący wzrost w stosunku do 2018 r. 29 % firm w 2020 r. zetknęła się cyberprzestępczością oraz tyle samo z nieetycznym prowadzeniem biznesu. Na świecie najczęściej popełnianymi przestępstwami na szkodę przedsiębiorców były odpowiednio naruszenia popełnione przez klienta – 35%, cyberprzestępczość - 31% oraz kradzież aktywów – 31%.

²⁶<https://www.pwc.pl/pl/media/2020/2020-03-05-badanie-przestepczosci-gospodarczej-2020.html> (dostęp 24.05.2021 r.)

Zakończenie

Pomimo, iż przestępczość gospodarcza nie wzbudza w obywatelach takich obaw i nie jest tak widoczna, jak przestępczość kryminalna, to powoduje ona najwyższe straty dla budżetu państwa, przedsiębiorców, jak też pojedynczych obywateli. W systemie przeciwdziałania i zwalczania przestępczości gospodarczej funkcjonuje wiele służb, organów i instytucji, których zadania opisane w poszczególnych ustawach kompetencyjnych przenikają się wzajemnie. Policja jest, ze względu na szeroki wachlarz zadań zawartych w art. 2 Ustawy z dn. 6 kwietnia 1990 r. o Policji, wiodącą służbą w tym systemie.

W odróżnieniu od przestępczości kryminalnej, postępowania przygotowawcze o przestępstwa gospodarcze wszczynane są często na podstawie informacji własnych organów, a nie po zawiadomieniu złożonym przez pokrzywdzonego. Wobec powyższego rejestracja tych przestępstw w systemach statystycznych organów ścigania, w tym Policji zależy w dużej mierze od zdolności wykrywczych tych służb. Przedstawione w niniejszej pracy dane statystyczne Policji dotyczące przestępczości gospodarczej za lata 2017-2020 stanowią jedynie pewien wycinek tej przestępczości, co wynika m.in. z ciemnej liczby przestępstw, czyli pozostającej poza wiedzą organów ścigania oraz braku wspólnej statystyki wszystkich służb zajmujących się zwalczaniem przestępczości gospodarczej. Z tego też względu należy z ostrożnością przyjmować wysuwane na ich podstawie wnioski. Niewątpliwie dane statystyczne Policji za lata 2017-2020 jednoznacznie wskazują na wzrost przestępczości gospodarczej, przy jednoczesnym obserwowanym spadku poziomu przestępczości kryminalnej. Wynika to m.in. z faktu, iż przestępczość kryminalna stała się nieopłacalna, ze względu na wysokość orzekanych kar za tego typu przestępstwa, jak też wysokość uzyskiwanych zysków z popełnianych przestępstw. Sprawcy przestępstw zaczęli wybierać przestępczość gospodarczą, która zaczęła przynosić dochody, które były wcześniej dla nich nieosiągalne. Obecnie przestępczość gospodarcza nie jest już tylko domeną tzw. „białych kołnierzyków”, ale jest popełniania przez sprawców wywodzących się z różnych środowisk, jak też grup zorganizowanych. Zorganizowana przestępczość gospodarcza generuje aktualnie największe straty dla Skarbu Państwa. Przestępstwa gospodarcze odnotowywane przez Policję są popełniane zarówno w Polsce, jak też mają charakter transgraniczny, czemu służy położenie geograficzne Polski. Niezwykle ważną cechą przestępczości gospodarczej jest popełnianie przestępstw w cyberprzestrzeni przy wykorzystaniu najnowszych technologii.

Aby Policja, której przyznano kompetencje ustawowe do prowadzenia czynności dochodzeniowo – śledczych oraz operacyjno – rozpoznawczych w zakresie zwalczania i przeciwdziałania przestępczości gospodarczej, mogła skutecznie zwalczać przestępczość gospodarczą niezwykle ważne jest ponoszenie kwalifikacji policjantów pionów dw. z przestępczością gospodarczą poprzez organizowanie szkoleń przez Policję i inne instytucje oraz zmiany organizacyjno – kadrowe w postaci zwiększenia liczby etatów w tym pionie, na potrzebę których wskazuje rosnąca z roku na rok liczba popełnianych przestępstw gospodarczych.

Bibliografia

Literatura:

- Grabarczyk Grażyna, *Przestępczość gospodarcza na tle przemian ustrojowych w Polsce*, TNOiK, Toruń 2002.
- Górniok Oktawia, *Przestępczość gospodarcza i jej zwalczanie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1994.
- Górniok Oktawia, *Prawo karne gospodarcze*, C.H. Beck Wydawnictwo Polska, 2003.
- Górniok Oktawia, *Problemy przestępstw gospodarczych w systemie gospodarki kapitalistycznej (Część I: Geneza, wymiar, koncepcje pojęciowe)*, „Prace naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach nr 1020”, Katowice 1989.
- Górniok Oktawia, *Przestępczość gospodarcza: wybrane przejawy i uwarunkowania*, Katowice 1986.
- Górniok Oktawia, *Koncepcja przestępstw gospodarczych w doktrynie niemieckiej, a polityka kryminalna*, „Państwo i Prawo” 1993, z. 1.
- Heropolitańska Izabela, *Rozdział 7 Oszustwo kredytowe*, [w:] I. Heropolitańska, A. Nierodka, T. Zdziarski, *Kredyty, pożyczki i gwarancje bankowe*, Warszawa 2021.
- Kraciuk Jakub, *Przestępstwa gospodarcze w przedsiębiorstwach i sposoby ich przeciwdziałania*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Finanse. Rynki finansowe. Ubezpieczenia” 2012, nr 51.
- Lewkowicz Anna, *Sektor bankowy z perspektywy cyberprzestępczości, Zagrożenia w sektorze bankowym. Analiza kryminalna zjawisk oraz możliwości przeciwdziałania* pod redakcją naukową Piotra Chlebowicza, Olsztyn 2013.
- Opitek Paweł, *Przestępstwo skimmingu*, Prokuratura i Prawo 2015, nr 11.
- Pływaczewski Emil, *Pranie brudnych pieniędzy. Możliwości przeciwdziałania z uwzględnieniem roli systemu bankowego*, Toruń 1993.
- Skorupka Jerzy, *Prawo karne gospodarcze. Zarys wykładu*, LexisNexis, Warszawa 2007.
- Zawłocki Robert, *Podstawy odpowiedzialności karnej za przestępstwa gospodarcze*, C.H. Beck Wydawnictwo Polska, Warszawa 2004.

Źródła internetowe:

<https://www.bankier.pl/wiadomosc/Polska-najwiekszym-beneficjentem-funduszy-UE-Co-czwarte-wyplacone-euro-trafilo-do-kraju-8047451.html>. (28.04.2021)

<https://www.iaml.com.pl/wiedza/pranie-brudnych-pieniedzy/>. (03.05.2021).

http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WMP2015_0001069/O/M20151069.pdf. (01.06.2021).

<https://kn-adwokaci.pl/przestepstwa-przeciwko-obrotowi-gospodarczemu/>. (03.05.2021 r.).

<https://pk.gov.pl/aktualnosci/aktualnosci-prokuratury-krajowej/prokuratura-generalna-o-przestepstwach-na-szkode-finansowych-interesow-unii-europejskiej/>. (28.04.2021).

<https://www.pwc.pl/pl/media/2020/2020-03-05-badanie-przestepczosci-gospodarczej-2020.html>. (24.05.2021 r.).

<https://sip.lex.pl/komentarze-i-publicacje/komentarze-praktyczne/pojecie-przestepczosci-bankowej-469890435>. (01.06.2021).

Spis fotografii, rysunków, tabel i wykresów

Rysunek 1. Zadania wybranych służb i instytucji w odniesieniu do przeciwdziałania i zwalczania poszczególnych obszarów występowania przestępczości gospodarczej.....	s. 19
Rysunek 2. Raport PwC „Global Economic Crime Survey 2020” badanie rozmiarów przestępczości gospodarczej w 2018 i 2020 roku.....	s. 28
Wykres 1. Postępowania wszczęte o przestępstwa gospodarcze oraz przestępstwa gospodarcze stwierdzone i wykryte.....	s. 24
Wykres 2. Postępowania wszczęte o przestępstwa na szkodę interesów finansowych UE oraz przestępstwa gospodarcze stwierdzone i wykryte.....	s. 25
Wykres 3. Postępowania wszczęte o przestępstwa prania pieniędzy oraz przestępstwa prania pieniędzy stwierdzone i wykryte.....	s. 26